

Sławomir Kadrow

Badania sondażowe na osadzie kultury ceramiki wstęgowej rytej na stanowisku nr 38 w Albigoj, woj. Rzeszów

Stanowisko nr 38 w Albigoj odkryte zostało przez W. Blajera w trakcie badań powierzchniowych w ramach AZP w 1986 roku. Zaalarmował on Dział Archeologiczny Muzeum Okręgowego w Rzeszowie informacjami o niszczeniu głęboką orką obiektów ziemnych zawierających między innymi ceramikę wczesnoneolityczną. W 1987 roku autor niniejszego sprawozdania przystąpił do badań wykopaliskowych na tym stanowisku, które miały charakter sondażowo-ratowniczy.

Opisywane stanowisko o powierzchni ok. 8 ha położone jest na wyniesieniu stanowiącym strefę krawędziową małych dolin otaczających je od wschodu i zachodu. Około 800 m na północ rozpościera się duża dolina (z wykształconym profilem terasowym) lewego dopływu Sawy (ryc. 1), czyli strefa środowiskowa szczególnie preferowana przez osadników wczesnoneolitycznych w tej części Polski (por. S. Kadrow 1990, s. 42, tabela 1). Pokrywe glebową stanowią bielice rozwinięte na podłożu lessowym. W najbliższym sąsiedztwie stanowiska, jak i na całym Podgórzu Rzeszowskim dominuje rzeźba pokryw lessowych, kształtowana czynnikami peryglacialno-eolicznymi o charakterze akumulacyjnym (J. Kondracki 1978, mapa „Pochodzenie rzeźby”).

Trzy wykopy sondażowe otwarte na północnym skraju stanowiska o łącznej powierzchni 40 m² dostarczyły bardzo nielicznego i drobnego materiału zabytkowego (głównie ceramiki) związanego z wczesnym neolitem. Uchwycono tu wyraźną granicę osady kultury ceramiki wstęgowej rytej. Pod warstwą humusu współczesnego (30 cm) zaobserwowano warstwę ciemno-brunatną w układzie plamistym o niewielkiej miąższości (10—15 cm), która zawierała nieliczne ułamki ceramiki.

Wykopy założone w zachodniej części stanowiska, na dość stromym skłonie stoku doliny przyniosły efektywniejsze wyniki. Na 84 m² powierzchni wykopów odkryto i wyeksplorowano 5 obiektów ziemnych i 7 dołków posłupowych (ryc. 2). Obiekty ziemne to typowe glinianki, często towarzyszące tzw. długim domom (por. np. M.

Godłowska 1976, s. 10—17; J. Pavlu, J. Rulf, M. Zapotocka 1986, s. 360; S. Milisauskas 1986, s. 49—82; S. Kadrow 1990a, 12, 15, 22). Jednym z takich domów są zapewne ślady siedmiu dołków posłupowych (ryc. 2,b) odkryte na zachodnim skraju wykopu nr 4 (ryc. 2,a). Jego związek z kulturą ceramiki wstęgowej rytej nie jest jednak zupełnie pewny ze względu na to, że najbliższym z nim sąsiadującym obiektem nr 5 należy łączyć z zespołem kulturowym o charakterze późnopolgarskim. Interesujące jest to, że tego typu domy nie były jednak budowane w okresie wczesnego eneolitu, na który datować należy tenże późnopolgarski zespół.

Przystępując do analizy zabytków ruchomych należy stwierdzić, że zawartość kulturowa wypełnisk obiektów jasno wskazuje na związek obiektów nr 1, 2, 3, i 4 z kulturą ceramiki wstęgowej rytej, a obiektu nr 5 z zespołem późnopolgarskim. Do inwentarza krzemienno-tytułowego tej pierwszej zakwalifikowano 52 zabytki. Były wśród nich: 3 rdzenie (5,77%), 29 odłupków (55,77%), 11 wiórów i ich fragmentów (21,15%) i 9 narzędzi (17,31%). Oprócz typowych drapaczy (ryc. 3, d, e) i przekłuwaczy (ryc. 3, i) znalazła się tu grupa narzędzi kształtowana drobnym, stromym i ciągłym retuszem (ryc. 3, f, g, h, j, l, ł) tak charakterystycznym np. dla mezolitycznych „raclettes” i różnego typu tylczaków (B. Ginter, J. K. Kozłowski 1975, s. 62). Pod względem surowcowym struktura zbioru zabytków krzemienno-tytułowych kultury ceramiki wstęgowej rytej przedstawia się następująco: surowce nieokreślone (7 okazów — 13,46%), obsydian (2 — 3,85%), krzemień jurajski (17 — 32,31%), czekoladowy (5 — 9,41%), świeciechowski (8 — 15,18%), wołyński (6 — 12, 33%), kredowy, narzutowy (7 — 13,46%).

Do inwentarza zespołu kulturowego o charakterze późnopolgarskim zakwalifikowano 33 zabytki krzemienne, które pochodziły przeważnie z tzw. warstwy kulturowej zalegającej bezpośrednio nad obiektem nr 5 (ryc. 3 o-t). Było tam 15 odłupków (45,45%), 7 wiórów i ich fragmentów (21,22%) oraz 11 narzędzi (33,33%), wśród

Ryc. 1. Albigowa woj. Rzeszów, stan 38. Położenie osady kultury ceramiki wstęgowej rytej na tle osadnictwa wczesnoneolitycznego (linia ciągła, podkreślona przerywaną — południowa granica pokrywy lessowej)

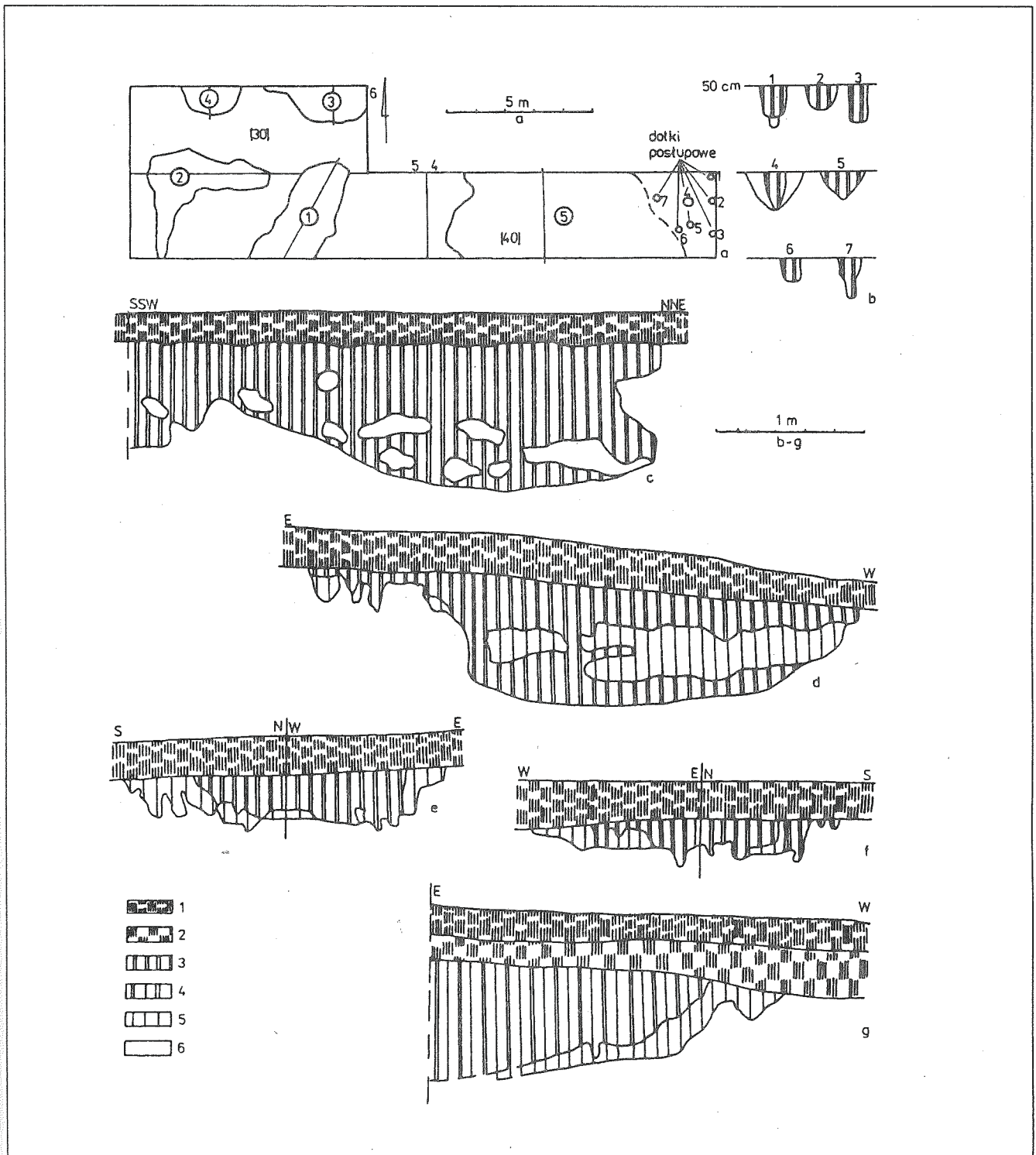
Abb. 1. Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 38. Die Lage der Siedlung der Kultur der Linienbandkeramik im Rahmen der frühneolithischen Besiedlung (stetige Linie, mit der Strichlinie unterstrichen — südliche Grenze der Lössdecke)

których wystąpiły drapacze (ryc. 3, o, r, t), półtylczaki (ryc. 3, p) i rylce (ryc. 3, s). Struktura surowcowa tego zbioru wygląda tak: surowce nieokreślone (1 okaz — 3,54%), obsydian (1 okaz — 3,45%), krzemień jurajski (11 okazów — 33,33%) czekoladowy (3 — 9,08%), świeciechowski (11 — 33,33%) i wołyński (6 — 18,18%).

Naczynia kultury ceramiki wstęgowej rytej dzielą się na delikatne i tzw. grubej roboty. Tylko pierwsze z nich wyrabiane były z mas ceramicznych grup A (22,8%), B (8,7%), i C (17,4% — charakterystyka tych grup w S. Kadrow 1990a, a. 33, Tabela 2) i zdobione ornamentyką rytą. Pozostałe wykonywane z mas grupy D (9,2%), E (14,1%), X (26,6%) i Y (1,1%) z rzadka ornamentowane były wątkami plastycznymi bądź odciskami palców i paznokci (ryc. 4, c-d, 5, g-i). Pojawienie się zdobnictwa w typie grup dołków (ryc. 5, a) na tle bogatego zdobnictwa nutowego (ryc. 4—6) pozwala łączyć opisywane materiały ze schyłkiem fazy nutowej (NIII wg periodyzacji kultury ceramiki wstęgowej rytej w mikroregionie rzeszowskim — por. S. Kadrow 1990, s. 39—40, ryc. 6; S. Kadrow 1990a, s. 63, ryc. 28). Niewielka skala prowadzonych na stan. 28 w Albigowej prac wykopaliskowych uniemożliwia uzyskanie odpowiedzi praktycznie

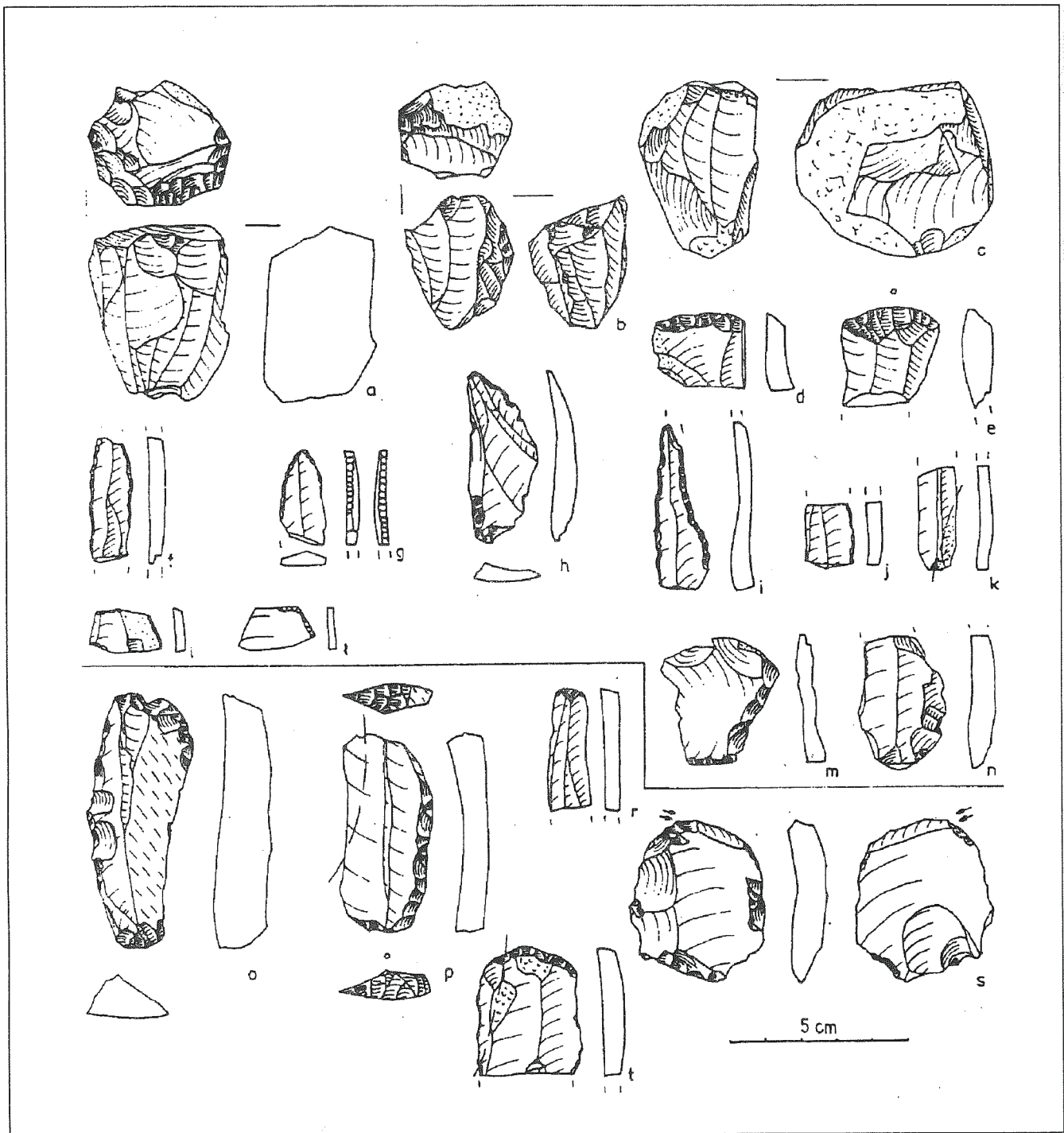
z całego zakresu pytań związanych z wielkością osady, jej rozplanowaniem, rozwojem przestrzennym, itd. tak w okresie rozwoju kultury ceramiki wstęgowej rytej, jak i później w czasie pobytu na tym stanowisku grup ludzkich związanych z zespołem późnopolgarskim.

Wszystkie znalezione fragmenty ceramiki późnopolgarskiej wykonane były z mas plastycznych grupy F (por. S. Kadrow 1990a, tabela 2). Z wyjątkiem „mlecznika” (ryc. 7, c) nie można określić innych form naczyń. Do charakterystycznych elementów zdobniczych należą grupy dołków tworzące motywy wiszących trójkątów (ryc. 7, a) i rombów (ryc. 7, g) oraz rombów wykonanych techniką rycia (ryc. 7, d). Wyróżnione elementy typologiczno-stylistyczne pozwalają datować omawiany zespół kulturowy współcześnie z grupą wyciąsko-złotnicką, fazą II kultury bodrogkereszturskiej oraz z późną fazą kultury lubelsko-wołyńskiej. Z grupą wyciąsko-złotnicką wiąże nasz zespół mleczniki (A. Kulczycka-Leciejewiczowa 1979, ryc. 58: 18, 19; J. K. Kozłowski 1989, s. 196, Tabl. XXII 2, 4), z kulturą bodrogkereszturską mleczniki oraz motywy zdobnicze wiszących trójkątów zbudowane z płytkich dołków oraz motywy rombów budowane z takich samych dołków a także linii rytych (I. Bogнар-Kutzián 1963, s. 303),

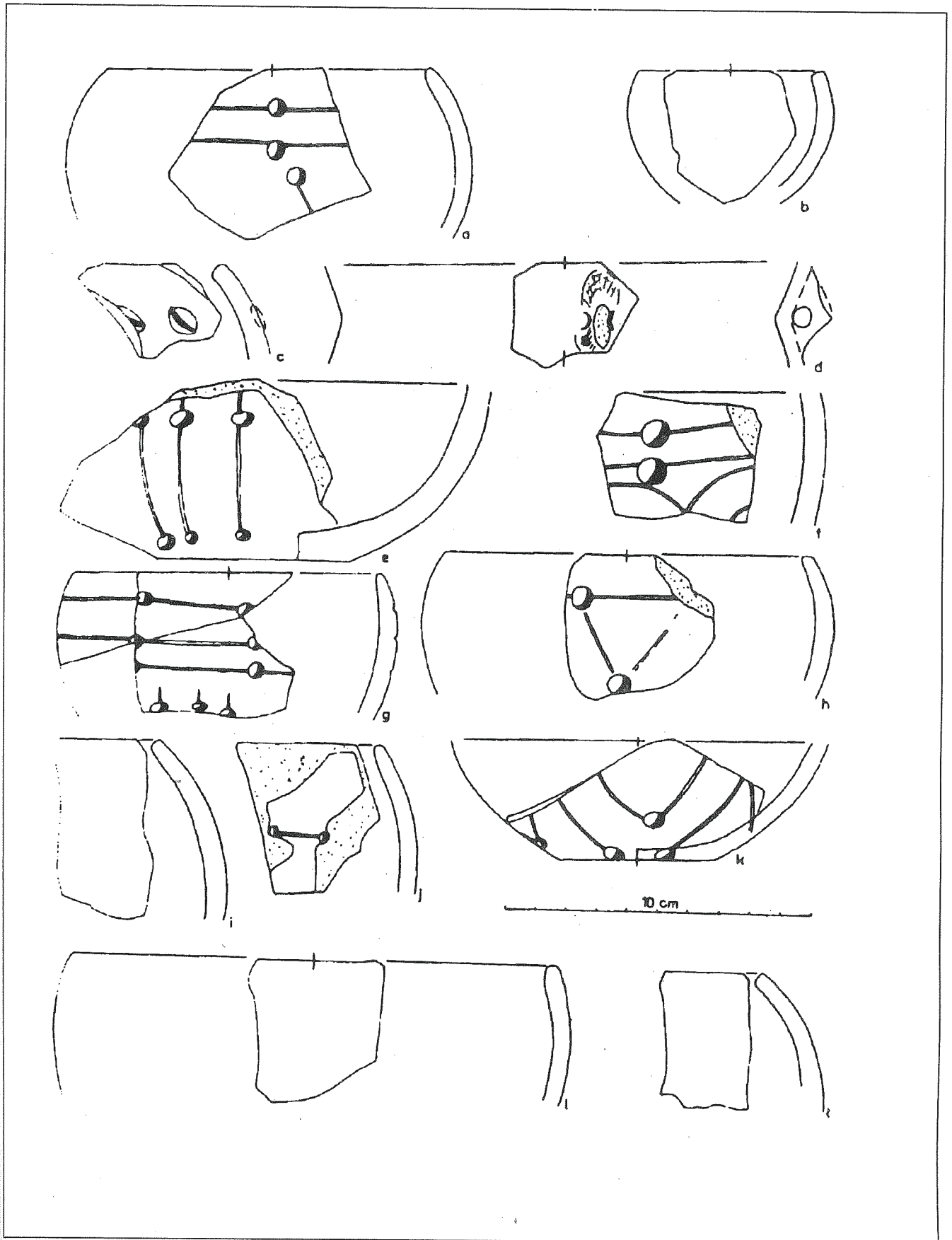
Ryc. 2. Albigowa woj. Rzeszów, stan. 38. Plan wykopu usytuowanego w zachodniej części stanowiska wraz z profilami wyeksplorowanych tam obiektów: gdzie: a — plan wykopu na głębokości 30-40 cm, b — profile dołków posłupowych, c — profil W obiektu nr 1, d — profil S obiektu nr 2, e — profil składany N i W obiektu nr 3, f — profil składany E i N obiektu nr 4, g — profil S obiektu nr 5: 1 — humus, 2 — warstwa podhumusowa (lekko rozjaśniona), 3 — wypełniska barwy intensywnie czarnej, 4 — wypełniska barwy ciemnobrunatnej, 5 — wypełniska barwy jasnoszarej, 6 — całe i przekładki calcowe (barwa jasnożółta)

Abb. 2. Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 38. Plan der Ausgrabung im westlichen Teil der Fundstelle samt Profile explorierter Objekte; wo: a — Plan der Ausgrabung 30-40 cm tief, b — Profile der Pfahlgruben, c — Profil W des Objekts Nr. 1, d — Profil S des Objekts Nr. 2, e — zusammengesetztes Profil E und N des Objekts Nr. 3, f — zusammengesetztes Profil E und N des Objekts Nr. 4, g — Profil S des Objekts Nr. 5: 1 — humus, 2 — Unterhumusschicht (leicht erhellt), 3 — Ausfüllungen von intensiv schwarzer Farbe, 4 — Ausfüllungen von dunkelbrauner Farbe, 5 — Ausfüllungen von hellgrauer Farbe, 6 — Felsenmassiv und Felsenmassivzwischen-schichten (hellgelbe Farbe)

Ryc. 3. Albigowa, woj. Rzeszów, stan. 38. Materiał krzemienisty: a-n — kultura ceramiki wstęgowej rytej, o-t — zespół kulturowy o charakterze późnopolgarskim; a, g — znaleziska powierzchniowe, b, f — obiekt nr 5, c, d, e, i — obiekt nr 2, h, k — obiekt nr 1, i, l, m, n — wykop nr 4, j — wykop nr 1. o, p, r, s, t — wykop nr 4, w-wa I (0-20 cm); a, j — krzemień czekoladowy, b, c, d, g, i, k, l, m, s — krzemień jurajski, e, h, l — krzemień wołyński, f, o, p, r, t — krzemień świeciechowski, n — obsydian

Abb. 3. Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 38. Feuersteinstoff; a-n — Kultur der Linienbandkeramik, o-t — Kulturkomplex vom spätgolgarschen Charakter; a, g — Oberflächenfunde, b, f — Objekt Nr. 5, c, d, e, i — Objekt Nr. 2, h, k — Objekt Nr. 1, i, l, m, n — Ausgrabung Nr. 4, j — Ausgrabung Nr. 1, o, p, r, s, t — Ausgrabung Nr. 4, Schicht I (0-20 cm); a, j — Schokolade-Feuerstein, b, c, d, g, i, k, l, m, s — Jura — Feuerstein, e, h, l — Wolynien-Feuerstein, f, o, p, r, t — Świeciechów-Feuerstein, n — Obsidian

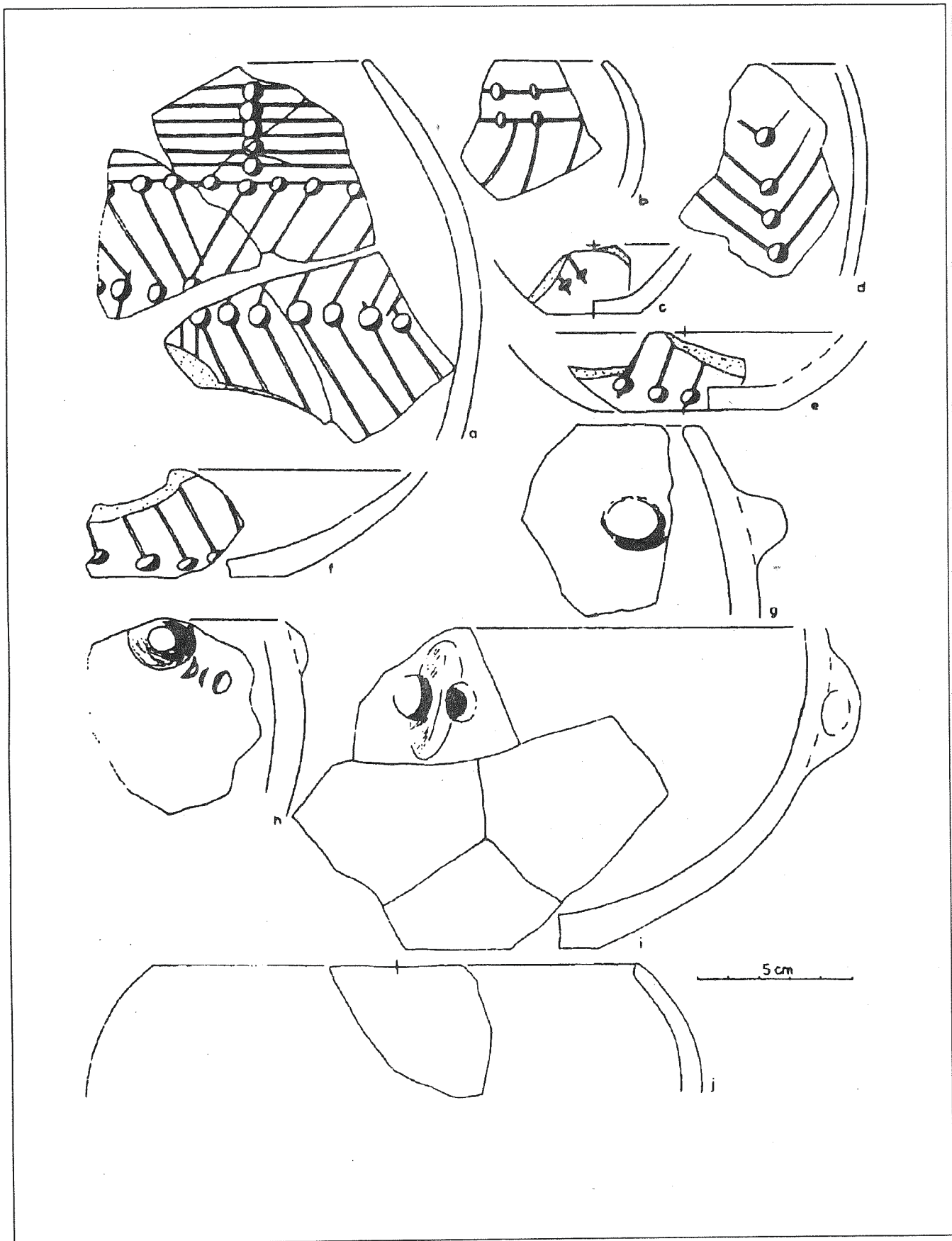

Ryc. 4. Albigowa, woj. Rzeszów, stan. 38. Wybór ceramiki z obiektu nr 1 kultury ceramiki wstęgowej rytej

Abb. 4. Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 38. Keramikauswahl aus dem Objekt Nr. 1 der Kultur der Linienbandkeramik

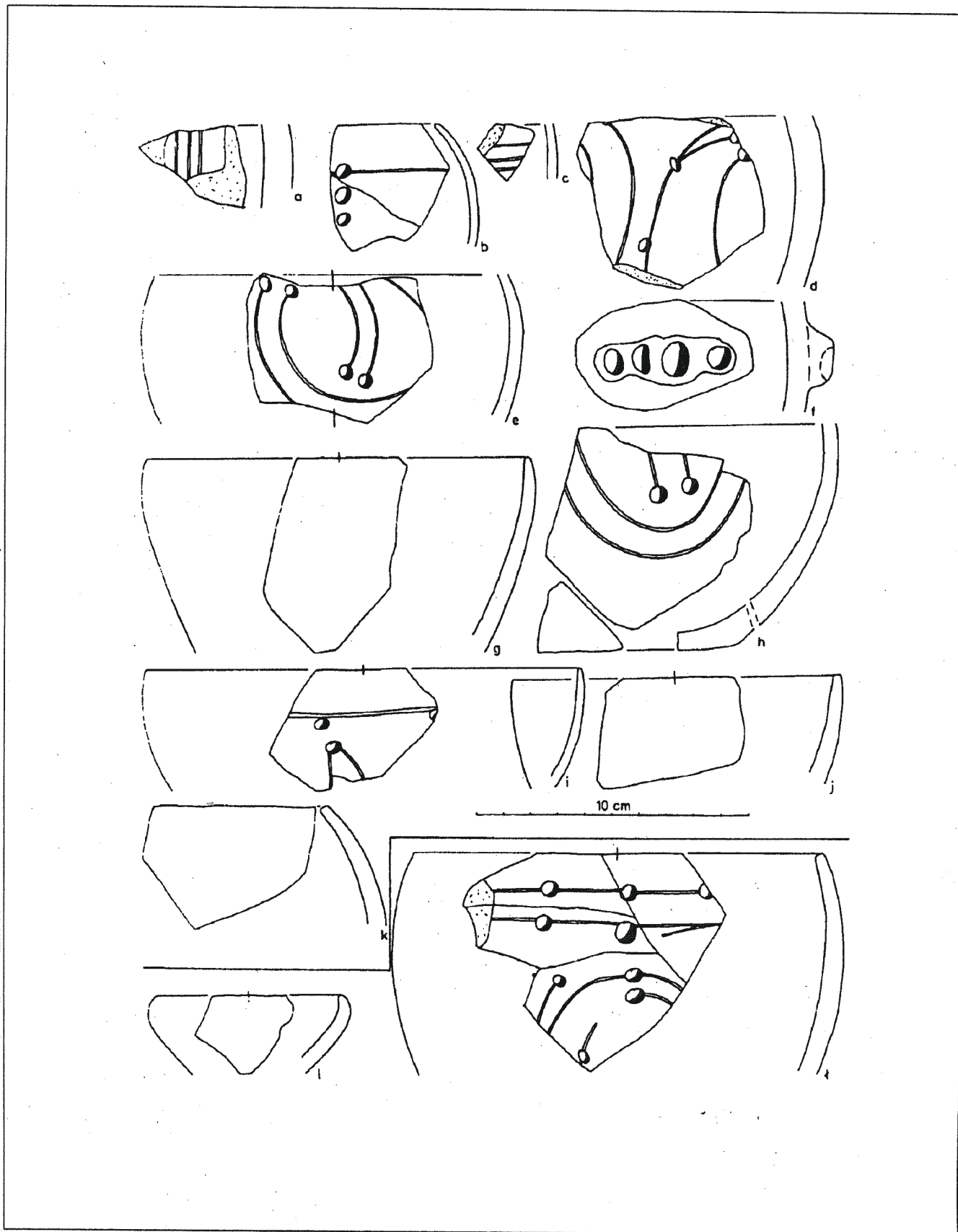
turowy
nr 1, i,
i, k, l,

urkom-
Nr. 1, i,
hokola-
merstein,

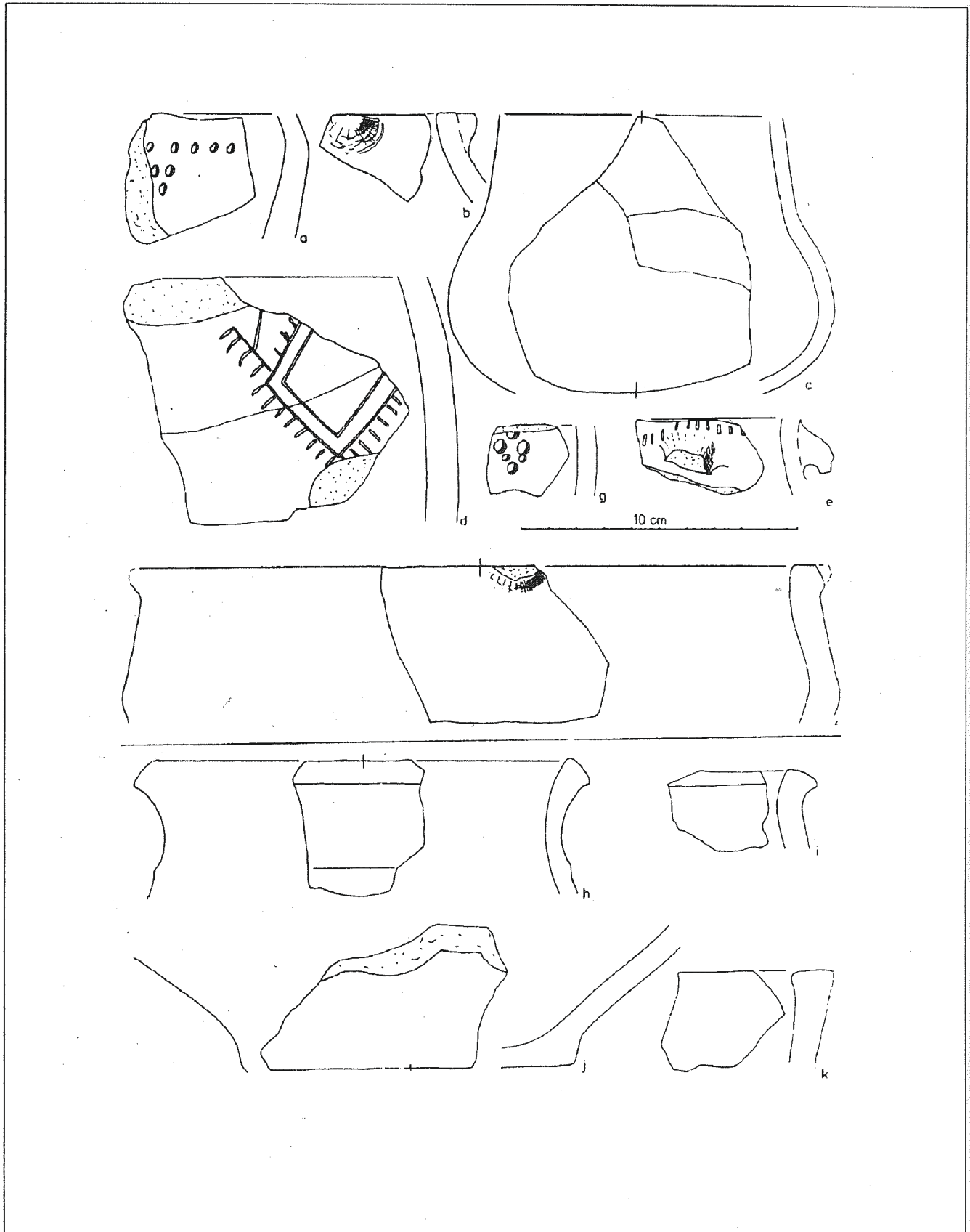

Ryc. 5. Albigowa, woj. Rzeszów, stan. 38. Wybór ceramiki z obiektu nr 1 kultury ceramiki wstęgowej rytej

Abb. 5. Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 38. Keramikauswahl aus dem Objekt Nr. 1 der Kultur der Linienbandkeramik

Ryc. 6. Albigowa, woj. Rzeszów, stan. 38. Wybór ceramiki z obiektu nr 2 (a-k) i nr 3 (l-l) kultury ceramiki wstęgowej rytej
 Abb. 6. Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 38. Keramikauswahl aus dem Objekt Nr. 2 (a-k) und Nr. 3. (l-l) der Kultur der Linienbandkeramik

Ryc. 7. Albigowa, woj. Rzeszów, stan. 38. Wybór ceramiki z obiektu nr 5 zespołu kulturowego o charakterze późnopolgarskim (a-f) i kultury trzcinieckiej (h-k)

Abb. 7. Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów, Fundstelle 38. Keramikauswahl aus dem Objekt Nr. 5 des Kulturkomplexes vom spätpolgarschen Charakter (a-f) und der Trzciniec-Kultur (h-k)

a z
już
Kad
cech
skla
kult
kieg
wsp
się
-wo
prze
w Ł
Kad
od
pozt
wa.
do t
kere
znan
nym
V
plor
tury
osad
ze w
dzon

Bog
1963
a, B
Gint

Slav

S

In
ttung
1987
ter e

a z późną fazą kultury lubelsko-wołyńskiej wspomniane już motywy zdobnicze budowane z płytkich dołków (S. Kadrow, E. Kłosińska 1989, s. 23, 25, ryc. 5, a, 9, g) oraz cechy technologiczne ceramiki. Trudno jednoznacznie sklasyfikować omawiany zbiór zabytków pod względem kulturowym. Niewątpliwie należy on do okręgu połgarskiego, do jego fazy późnej. Pomimo posiadania kilku wspólnych motywów zdobniczych, opisywany zbiór różni się jednak wyraźnie od zespołów kultury lubelsko-wołyńskiej, reprezentowanych na Podgórzu Rzeszowskim przez stanowiska: 22 i 35 w Kosinie oraz 10 i 17 w Łańcucie (S. Kadrow, E. Kłosińska 1989, s. 9—25; S. Kadrow 1990, s. 69—70, ryc. 5). Różni się też poważnie od zespołów wyciąsko-złotnickich, w których naczynia pozbawione są — wyraźnie tu zaznaczonego — zdobnictwa. Nie jest więc wykluczone, że jest to pierwszy, znany do tej pory w Polsce punkt osadniczy kultury bodrogereszturskiej. Możliwe jednak, że reprezentuje on nieznanne jeszcze ugrupowanie kulturowe o charakterze lokalnym.

W zachodniej części opisywanego stanowiska wyeksplorowano też niewielką liczbę fragmentów ceramiki kultury trzcinieckiej (ryc. 7, h-k). Niejasny jest charakter osadnictwa ludności tej kultury na stan. 38 w Albigowej ze względu na sondażowy jedynie charakter przeprowadzonych tu badań.

Literatura

Bognar-Kutzian I.

1963 The Cooper Age Cemetery of Tiszapolgar-Basatanya, Budapest.

Ginter B., Kozłowski J. K.

1975 Technika obróbki i typologia wyrobów kamiennych paleolitu i mezolitu, Warszawa.

Godłowska M.

1976 Próba rekonstrukcji rozwoju osadnictwa neolitycznego w rejonie Nowej Huty. „Materiały Archeologiczne Nowej Huty”, t. 5, s. 7—180.

Kadrow S.

1990 The Rzeszów Settlement Microregion in Neolithic, „AAC”, t. 29, s. 33-70.

1990a Osada neolityczna na stan. nr 16 w Rzeszowie na Osiedlu Piastów. „Spr. Arch.”, t. 41, s. 9-76.

Kadrow S. Kłosińska E.

1989 Obiekt kultury lubelsko-wołyńskiej na stanowisku 10 w Łańcucie, woj. Rzeszów, „Spr. Arch.” t. 40, s. 9-25.

Kondracki J.

1978 Geografia fizyczna Polski, Warszawa.

Kozłowski J. K.

1989 Grupy kulturowe z lendzielską ceramiką niemalowaną i jednostki powstałe na podłożu wpływów późnopolgarskich, (w:) Pradzieje ziem polskich, t. I, cz. I, red. J. Kmieciński, Warszawa-Łódź, s. 180-202.

Kulczycka-Leciejewiczowa A.

1979 Pierwsze społeczeństwa rolnicze na ziemiach polskich. Kultury kręgu naddunajskiego, (w:) Prahistoria ziem polskich, t. 2, Neolit, red. W. Hensel, T. Wiślański, Wrocław, s. 19-164.

Milisauskas S.

1986 Early Neolithic Settlement and Society of Olszanica. Ann Arbor.

Pavlu I., Rulf J., Zapotocka M.

1986 Theses on the Neolithic site of Byłany, Pamatky Archeologicke, t. 77. s. 288-412.

Sławomir Kadrow

Sondierungsforschungen auf der Siedlung der Kultur der Linienbandkeramik auf der Fundstelle Nr. 38 in Albigowa, Wojewodschaft Rzeszów

Zusammenfassung

Im Artikel wird der Bericht über die Sondierung- Rettungs-Arbeiten auf der Fundstelle Nr. 38 in Albigowa 1987 dargestellt. Es wurden dort Siedlungsrelikte (darunter ein sg. langes Haus) der Bevölkerung der Kultur der

Linienbandkeramik freigelegt, sowie ein Objekt eines Kulturkomplexes vom spätpolgarschen Charakter und unzählreicher Keramikstoff der Trzciniec-Kultur.